

УДК 002.2:015](477)"2016"

Олена Ключніченко,
старший науковий співробітник
відділу наукової
підготовки державних
бібліографічних покажчиків
Книжкової палати України

Лідія Очеретяна,
науковий співробітник
відділу наукової
підготовки державних
бібліографічних покажчиків
Книжкової палати України

Книги України в дзеркалі державної бібліографії (за матеріалами бази даних державної бібліографії "Літопис книг" за 2016 р.)

У статті наведено результати дослідження бази даних "Літопис книг" за 2016 р. із застосуванням бібліометричного методу аналізу за класами Універсальної десятикової класифікації (УДК).

Ключові слова: база даних, бібліографічна інформація, бібліометричний аналіз, дослідження, книги, брошури, неперіодичні видання.

Мета дослідження: виявлення тематичної спрямованості книговидавання в Україні у 2016 р. відповідно до галузей наук.

Метод дослідження: бібліометричний аналіз.

Об'єкт дослідження: база даних (БД) державної бібліографії "Літопис книг" за 2016 р.

Постановка проблеми. Одним із важливих чинників результативних соціальних комунікацій між урядовими структурами та населенням є прийняття виважених державних рішень, які ґрунтуються на вивченні інтересів населення, зокрема і через тематичну спрямованість книговидавання.

Книжкова палата України одержує обов'язковий примірник усіх видів видань України відповідно до Закону України "Про обов'язковий примірник документів", здійснює його державну бібліографічну реєстрацію, аналітико-синтетичне опрацювання і створює БД державної бібліографії "Літопис книг", які є основою для підготовки однойменного державного бібліографічного покажчика, що виходить двічі на місяць. Крім того, БД державної бібліографії за повний календарний рік є універсальним джерелом для аналізу тематики вітчизняного книговидавання і найкращі результати можна отримати, застосовуючи бібліометричні методи дослідження.

У пропонованій статті проаналізовано розподіл записів БД державної бібліографії "Літопис книг" за 2016 р. за розділами науки, поділеними за класами УДК (діагр. 1—11).

Принципи укладання БД — відбору книг і брошур, їхнього аналітико-синтетичного опрацювання та систематизації — здійснювалися на підставі чинних національних стандартів, робочих інструкцій і методичних рекомендацій, розроблених Книжковою палатою України [1—3; 7—11; 13—20].

У діагр. 1 наведено тематичний розподіл записів на книги та брошури за класами Універсальної десятикової класифікації (УДК) у відсотках від загальної кількості записів (17 238):

0 Загальний відділ — 8,45%, або 1457 записів;

1 Філософія. Психологія — 3,05%, або 526 записів;

2 Релігія. Теологія (богослов'я) — 2,7%, або 463 записи;

3 Суспільні науки — 19,07%, або 3287 записів, — за кількісним розподілом посідає друге місце;

5 Математика та природничі науки — 7,73%, або 1332 записи;

6 Прикладні науки. Медицина. Техніка — 13,82%, або 2383 записи, — на третьому місці;

7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт — 3,36%, або 580 записів;

8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство — 36,7%, або 6327 записів, — на першому місці за кількістю опрацьованих видань;

9 Географія. Біографії. Історія — 5,12%, або 883 записи.

Результати бібліометричного аналізу бібліографічної інформації про книги та брошури у межах класів УДК наведено у діагр. 2—10 (відсотковий розподіл).

До класу 0 Загальний відділ увійшли записи з питань організації наукової роботи, науково-технічної інформації, інформаційних технологій, писемності, бібліографії й бібліотечної справи, журналістики тощо. Ці питання, з погляду організації справи, не є специфічними для окремих галузей знань, а лише допоміжними [14]. У діагр. 2 наведено розподіл бібліографічних записів за розділами цього класу.

00 Загальні питання науки та культури — 58,2% (848 записів);

01 Бібліографія і бібліографічні покажчики. Каталоги — 8,24% (120 записів);

02 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство — 1,24% (18 записів);

030 Довідкові видання загального типу — 0,55% (8 записів);

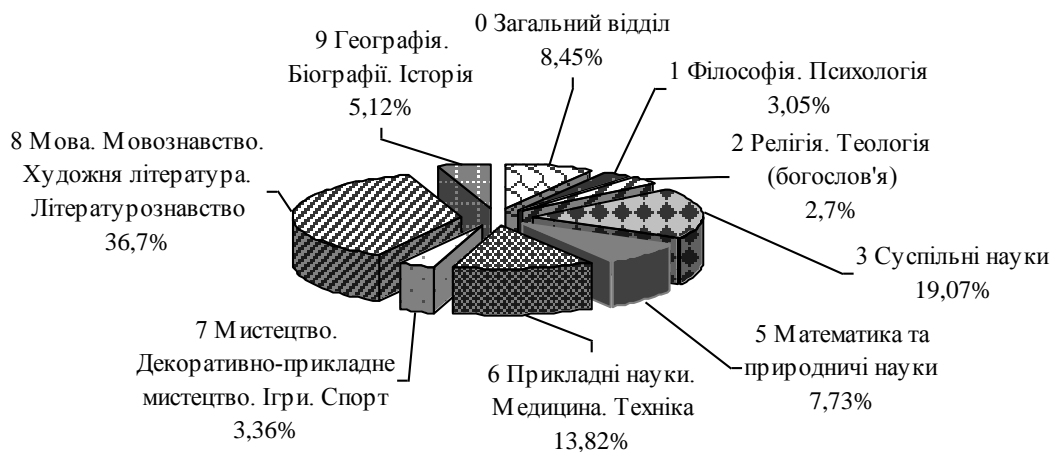
06 Організації загального типу — 2,4% (35 записів);

070 Газети. Преса. Журналістика — 2,06% (30 записів);

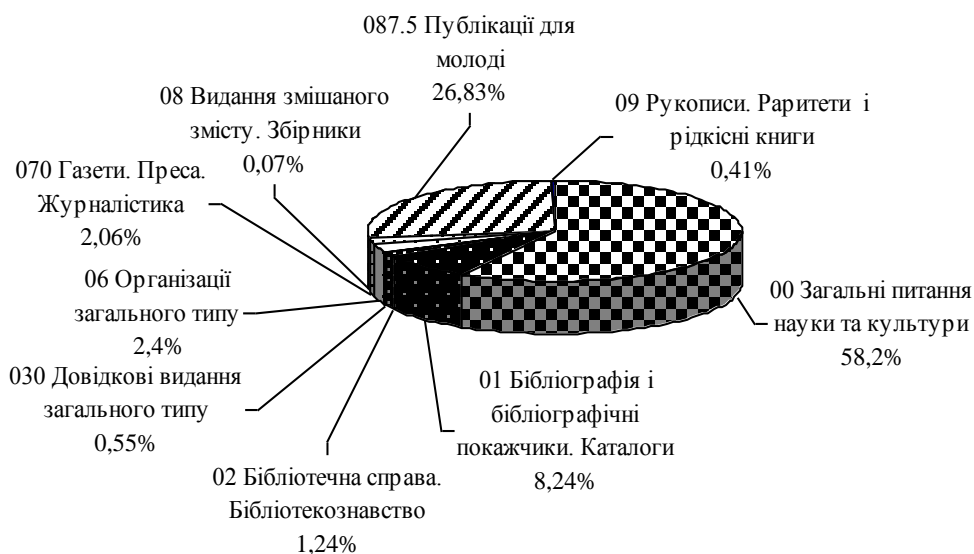
08 Видання змішаного змісту. Збірники — 0,07% (1 запис);

087.5 Публікації для молоді — 26,83% (391 запис);

09 Рукописи. Раритети і рідкісні книги — 0,41% (6 записів).

Діагр. 1. Розподіл книг та брошур за класами УДК

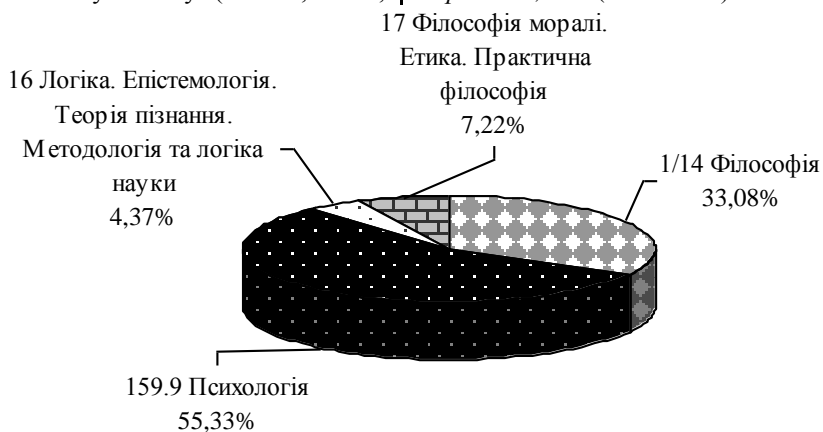

Діагр. 2. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 0 Загальний відділ

До класу 1 Філософія. Психологія увійшли публікації з історії філософії, сутності предмета, методів, категорій філософії, філософських систем і концепцій (ідеалізму, матеріалізму, соціалістичних учень, утопічного соціалізму, марксизму). У ньому скомпоновано літературу з питань загальної психології, психології окремих видів діяльності, віку та статі, парапсихології, гіпнотизму, навіювання, психотехніки, а також з питань окультизму (алхімії, магії,

астрології, гороскопів, спиритизму тощо) [14]. Тематичний розподіл у класі 1 Філософія. Психологія представлено у діагр. 3:

- 1/14 Філософія — 33,08% (174 записи);
- 159.9 Психологія — 55,33% (291 запис);
- 16 Логіка. Епістемологія. Теорія пізнання. Методологія та логіка науки — 4,37% (23 записи);
- 17 Філософія моралі. Етика. Практична філософія — 7,22% (38 записів).

Діагр. 3. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 1 Філософія. Психологія

Клас 2 Релігія. Теологія (богослов'я) містить матеріали з питань теології, філософії, природи релігії, релігійної практики окремих релігій та релігійних систем від доісторичних до сучасних [14]. Результати аналізу розподілу книг та брошур цієї тематики відображено у діагр. 4.

2-1 Теорія та філософія релігії. Природа релігії. Феномен релігії — 4,1% (19 записів);

21 Доісторичні і первісні релігії — 0,22% (1 запис);

22 Релігії, які виникли на Далекому Сході — 0,22% (1 запис);

23 Релігії, які виникли на Індійському субконтиненті. Індійська релігія в широкому розумінні — 1,94% (9 записів);

24 Буддизм — 0,22% (1 запис);

25 Релігії стародавнього світу. Другорядні культури та релігії — 0,22% (1 запис);

26 Іудаїзм — 0,22% (1 запис);

27 Християнство — 87,69% (406 записів);

28 Іслам — 1,07% (5 записів);

29 Сучасні духовні рухи — 4,1% (19 записів).

У класі 3 Суспільні науки згруповано матеріали щодо теорії та методології суспільних наук, статис-

тики, демографії, соціології, політики, економіки, права, державного адміністративного управління, військової справи, соціальної допомоги та страхування, освіти та етнографії тощо [14], результати аналізу розподілу видань наведено у діагр. 5.

30 Теорія, методологія та методи суспільних наук. Соціографія — 0,97% (32 записи);

31 Демографія. Соціологія. Статистика — 4,59% (151 запис);

32 Політика — 4,99% (164 записи);

33 Економіка. Економічні науки — 26,45% (869 записів);

34 Право. Юриспруденція — 25,98% (854 записи);

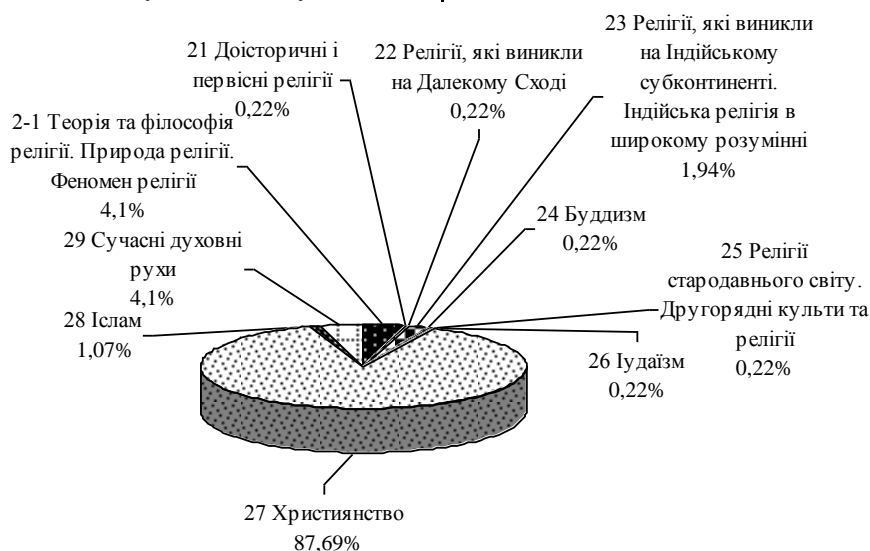
35 Державне адміністративне управління. Військова справа — 7,95% (261 запис);

36 Забезпечення духовних і матеріальних життєвих потреб — 1,79% (59 записів);

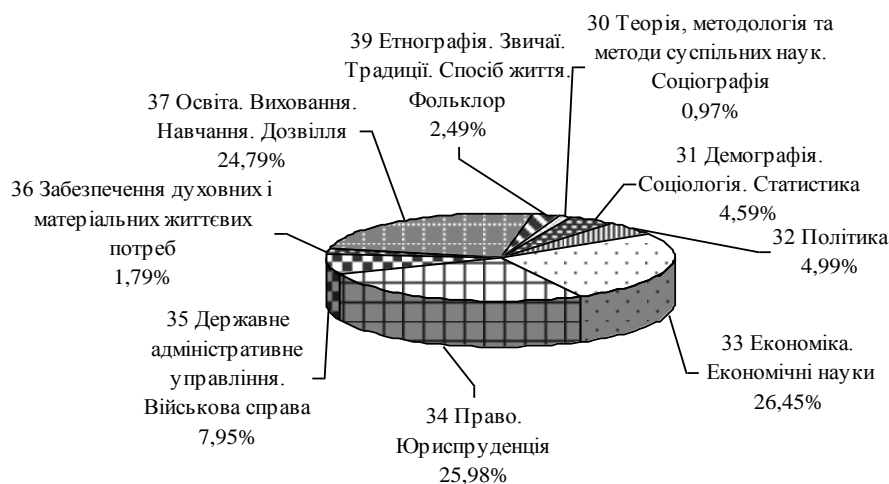
37 Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля — 24,79% (815 записів);

39 Етнографія. Звичаї. Традиції. Спосіб життя. Фольклор — 2,49% (82 записи).

Клас 3 Суспільні науки є одним із найбільших за обсягом — 3287 записів.

Діагр. 4. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 2 Релігія. Теологія (богослов'я)

Діагр. 5. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 3 Суспільні науки

У класі 5 *Математика та природничі науки* відображено публікації про наукові галузі, об'єктом вивчення яких є природа, для подальшого практичного використання результатів цих досліджень. Висвітлено питання теоретичного характеру, дослідження загальних законів фізики, хімії, біології тощо [15]. У діагр. 6 наведено результати аналізу розподілу книг та брошур за розділами УДК зазначеного класу:

5 *Математика та природничі науки* — 0,23% (3 записи);

502/504 *Наука про навколишнє середовище. Енвіронментологія. Екологія* — 8,48% (113 записів);

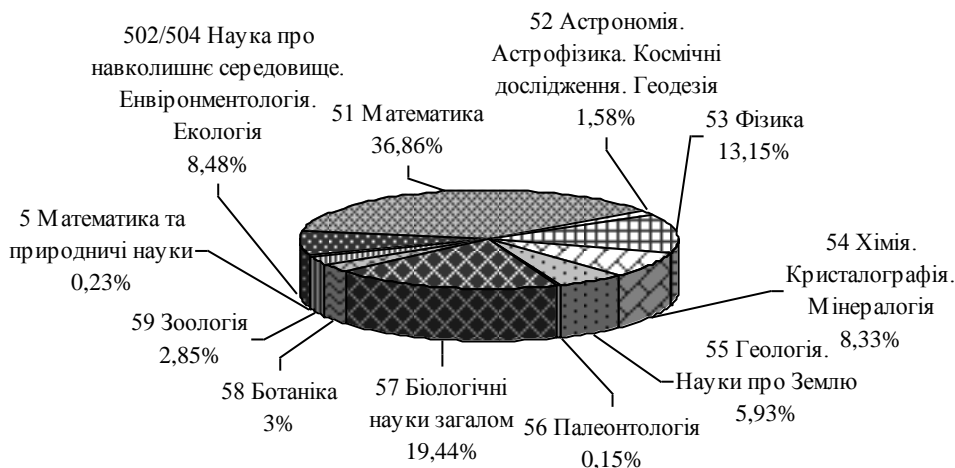
51 *Математика* — 36,86% (491 запис);
52 *Астрономія. Астрофізика. Космічні дослідження. Геодезія* — 1,58% (21 запис);

53 *Фізика* — 13,15% (175 записів);
54 *Хімія. Кристалографія. Мінералогія* — 8,33% (111 записів);

55 *Геологія. Науки про Землю* — 5,93% (79 записів);

56 *Палеонтологія* — 0,15% (2 записи);
57 *Біологічні науки загалом* — 19,44% (259 записів);

58 *Ботаніка* — 3% (40 записів);
59 *Зоологія* — 2,85% (38 записів).

Діагр. 6. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 5 *Математика та природничі науки*

У класі 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* відображено книги та брошури з питань технології різних галузей промисловості, виробничих процесів, конструкції обладнання, роботи транспорту і транспортних засобів, сільського господарства, а також видання з практичного використання загальних законів фізики, хімії, біології, для отримання необхідних для життя людини матеріалів і продуктів, використання природних багатств тощо [16—18]. Результати аналізу тематичного розподілу класу 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* наведено у діагр. 7:

60 *Біотехнологія* — 0,63% (15 записів);

61 *Медичні науки* — 27,99% (667 записів);

62 *Машинобудування. Техніка загалом* — 23,16% (552 записи);

63 *Сільське господарство. Лісове господарство. Мисливство. Рибне господарство* — 14,14% (337 записів);

64 *Домоведення. Домашнє господарство. Комунальне господарство. Служба побуту* — 9,44% (225 записів);

65 *Організація та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії. Бухгалтерська справа, рахівництво. Зв'язок з громадськістю* — 14,99% (357 записів);

66 *Хімічна технологія. Хімічна промисловість і споріднені галузі* — 4,87% (116 записів);

67/68 *Різні галузі промисловості та ремесла. Легка промисловість загалом* — 3,65% (87 записів);

69 *Будівельна промисловість. Будівельні матеріали. Будівельно-монтажні роботи* — 1,13% (27 записів).

У класі 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* згруповано книги та брошури

з архітектури, проектування споруд у поєднанні їхнього внутрішнього вмісту та призначення з мистецтвом зовнішнього оформлення, образотворчого мистецтва, музики, спорту тощо [19].

У діагр. 8 наведено результати аналізу тематичного розподілу класу 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт*:

7.01/.09 *Теорія та філософія мистецтва, методи, періоди, стилі, способи представлення зображення* — 6,03% (35 записів);

71 *Планування у межах адміністративно-територіальних одиниць. Планування у міській та сільській місцевостях. Ландшафти, парки. Сади* — 3,79% (22 записи);

72 *Архітектура* — 4,83% (28 записів);

73/76 *Образотворче мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво* — 35,17% (204 записи);

77 *Фотографія, техніка кінематографії та подібні процеси* — 1,04% (6 записів);

78 *Музика. Музичні інструменти* — 13,97% (81 запис);

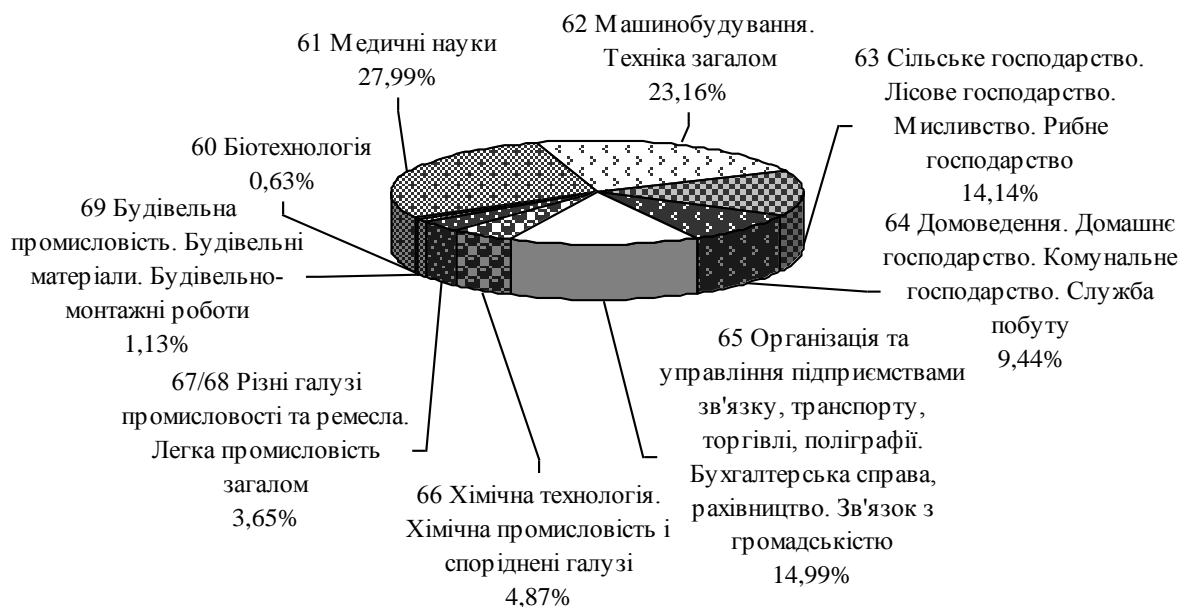
79 *Видовищні види мистецтва. Розваги. Ігри. Спорт* — 35,17% (204 записи).

У ході аналізу з'ясовано, що найбільше записів на книги та брошури — 6327 — припадає на клас 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство* (діагр. 9):

80 *Загальні питання лінгвістики та літератури. Філологія* — 0,35% (22 записи);

81 *Лінгвістика. Мовознавство. Мови* — 19,31% (1222 записи);

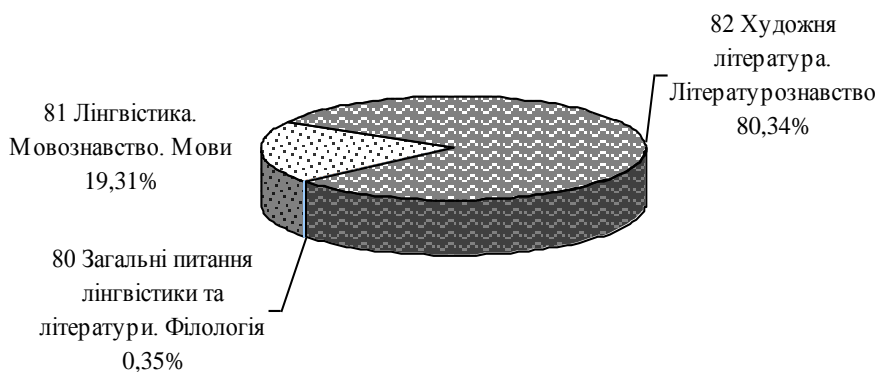
82 *Художня література. Літературознавство* — 80,34% (5083 записи).

Діагр. 7. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка

Діагр. 8. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт

Діагр. 9. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство

Матеріали з питань археології, географічних, історичних наук тощо подано у класі 9 *Географія. Біографія. Історія* [19]. Результати тематичного розподілу книг та брошур цього класу відображено у діагр. 10.

902/904 *Археологія. Передісторія. Археологічні пам'ятки* — 3,06% (27 записів);

908 *Красзнавство* — 13,14% (116 записів);

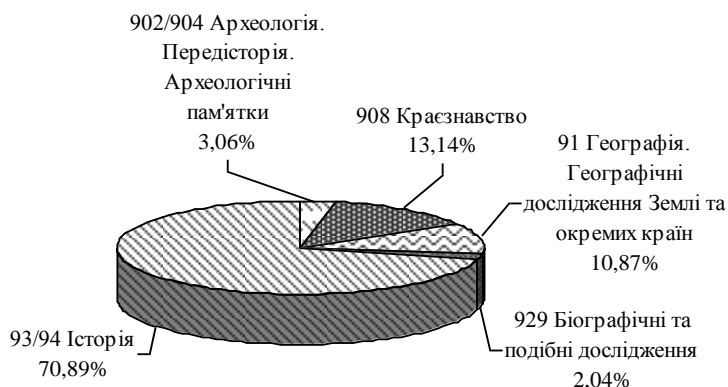
91 *Географія. Географічні дослідження Землі та окремих країн* — 10,87% (96 записів);

929 *Біографічні та подібні дослідження* — 2,04% (18 записів);

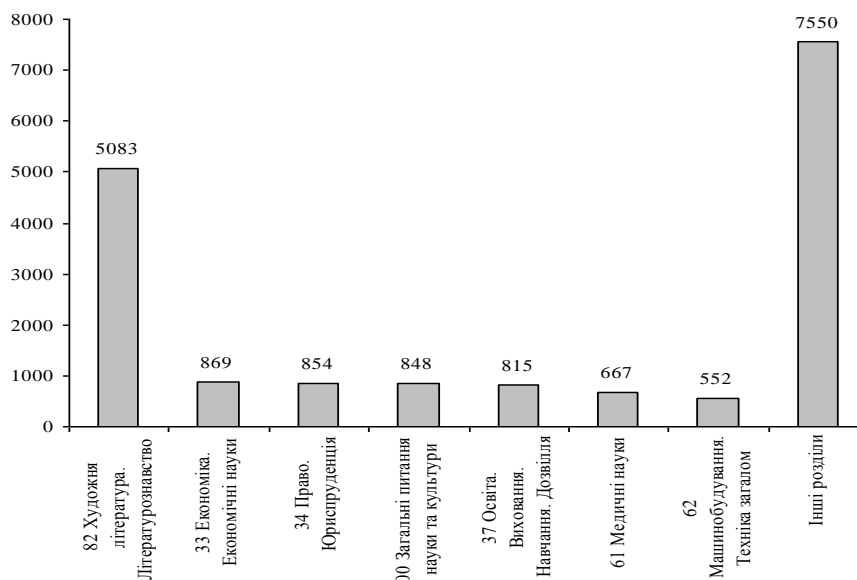
93/94 *Історія* — 70,89% (626 записів).

На підставі бібліометричного аналізу кількісних показників видань, опрацьованих в електронній БД "Літопис книг" 2016 р. за розділами УДК, проведено порівняльний аналіз (діагр. 11).

Зокрема, найбільшу кількість книг та брошур зафіксовано у розділі 82 *Художня література. Літературознавство* (80,34%, або 5083 записи). Друге місце посідає розділ 33 *Економіка. Економічні науки* (26,45%, або 869 записів), третє — розділ 34 *Право. Юриспруденція* (25,98%, або 854 записи), четверте — розділ 00 *Загальні питання науки та культури* (58,2%, або 848 записів), п'яте — розділ 37 *Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля* (24,79%, або 815 записів), шосте — розділ 61 *Медичні науки* (27,99%, або 667 записів), сьоме — розділ 62 *Машинобудування. Техніка загалом* (23,16%, або 552 записи). Ці сім розділів становлять понад половину всіх записів у БД "Літопис книг", що у відсотковому співвідношенні відповідає 56,2%, або 9688 записів. Решта розділів разом налічують менш як половину всіх записів БД — 43,8%, або 7550 записів.

Діагр. 10. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 9 *Географія. Біографія. Історія*

Діагр. 11. Кількісний розподіл книг та брошур за розділами УДК

Висновки. Результати бібліометричного аналізу книжкових видань дали можливість визначити, що понад чверть усіх записів БД "Літопис книг" за 2016 р. зафіксовано у класі 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство*, а саме: у розділі 82 *Художня література. Літературознавство*, в якому частка художніх творів становить 75,55%, або 4780 записів, видань з питань літературознавства — 4,79%, або 303 записи; розділі 81 *Лінгвістика. Мовознавство.*

Мови — 19,31%, або 1222 записи, а найменше у розділі 80 *Загальні питання лінгвістики та літератури. Філологія* — 0,35%, або 22 записи.

У загальній кількості книг та брошур друге місце посідає клас 3 *Суспільні науки* (19,07%, або 3287 записів), з яких значна частина видань із питань економіки (26,45%, або 869 записів), права та юриспруденції (25,98%, або 854 записи), освіти, навчання та виховання (24,79%, або 815 записів).

Третє місце за загальною кількістю записів у БД на книги та брошури належить класу 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* (13,82%, або 2383 записи). У цьому класі найбільш розширені розділи: 61 *Медицині науки* (27,99%, або 667 записів), 62 *Машинобудування. Техніка загалом* (23,16%, 552 записи), 65 *Організація та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії. Бухгалтерська справа, рахівництво. Зв'язок з громадськістю* — 14,99% (357 записів), а найменше у розділі 60 *Біотехнологія* — 0,63% (15 записів).

Значне місце посіли видання класу 0 *Загальний відділ розділу 00 Загальні питання науки та культури* (58,2%, або 848 назв).

Клас 2 *Релігія. Теологія (богослов'я)* — найменший за кількість зафіксованих книг та брошур — 463 записи; з них найбільшу кількість налічує розділ 27 *Християнство* — 406 записів, або 87,69%, а найменшу — по 1 запису розділи: 21 *Доісторичні і первісні релігії*, 22 *Релігії, які виникли на Далекому Сході*, 24 *Буддизм*, 25 *Релігії стародавнього світу. Другорядні культури та релігії*, 26 *Іудаїзм*.

Список використаної літератури

1. *Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання* (ГОСТ 7.1—2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. — [Чинний від 2006—10—11]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2007. — III, III, 47 с., включ. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
2. *Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання* (ГОСТ 7.80—2000, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.80:2007. — [Чинний від 2008—04—01]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2009. — III, III, 7 с., включ. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
3. *Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами* (ГОСТ 7.11—2004, MOD) : ДСТУ ГОСТ 7093:2009. — [Чинний від 2009—10—19]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2009. — 82 с., включ. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
4. *Буряк С. Книговидавнича діяльність в Україні за підсумками 2016 року* / Світлана Буряк, Наталія Музиченко // Вісник Книжкової палати. — 2017. — № 3. — С. 24—32.
5. *Буряк С. Поточна статистика випуску книг і брошур в Україні у 2016 році (станом на 1 грудня)* / Світлана Буряк // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 12. — С. 3—9.
6. *Буряк С. Поточна статистика книговидання: перше півріччя 2016 року* / Світлана Буряк // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 7. — С. 3—9.
7. *Видання. Основні види. Терміни та визначення*: ДСТУ 3017—95. — Київ : Держстандарт України, 1995. — 45 с.
8. *Підготовка та редагування бібліографічних посібників у виданнях : метод. рек.* / [уклад.: П. М. Сенько, О. М. Устіннікова] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — Київ : Кн. палата України, 2016. — 66, [1] с.
9. *Про обов'язковий примірник документів : закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV* // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 22/23. — Ст. 199.
10. *Розташування бібліографічних записів у бібліографічних покажчиках на основі Універсальної десяткової класифікації : таблиці класифікації* / підгот. О. М. Устіннікова. — Київ : Кн. палата України, 2014. — 29 с.
11. *Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила* : ДСТУ 3582—13. — [На заміну ДСТУ 3582—97 ; введ. 2013—08—22]. — Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. — [15] с. окр. паг., включ. обл. — (Інформація та документація).
12. *Сенченко Н. М. Книжкова палата України. Становлення державної бібліографії* / Н. М. Сенченко. — Київ : Кн. палата України, 1999. — 114 с.
13. *Складання бібліографічного запису на книги та брошури для каталогів і картотек : метод. рек.* / [уклад.: Л. В. Вербицька, О. М. Устіннікова] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — Київ : Кн. палата України, 2016. — 54 с.
14. *Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 0/3 Загальний відділ. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки* / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. — 383 с.
15. *Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 5 Математика та природничі науки. 60 Біотехнологія. 61 Медичні науки* / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. — 419 с.
16. *Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 62 Машинобудування. Техніка в цілому* / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. — 303 с.
17. *Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 63/65 Сільське, лісове, рибне та мисливське господарство. Комунально-побутове господарство. Організація виробництва, торгівлі, транспорту, зв'язку, поліграфії. Бухгалтерія. Реклама* : [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України, 2011. — 151 с.
18. *Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 66/69 Хімічна технологія. Хімічна промисловість. Різні галузі промисловості та ремесла. Будівельна промисловість* : [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України, 2012. — 263 с.
19. *Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 7/9 Мистецтво. Ігри. Спорт. Мовознавство. Художня література. Літературознавство. Географія. Історія* : [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України, 2011. — 147 с.
20. *Універсальна десяткова класифікація. Структура, правила ведення та індексування* (ГОСТ 7.90—2007, MOD) : ДСТУ 6096:2009. — [Чинний від 2009—07—01]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2009. — III, III, 21, [1] с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

В статті приведені результати дослідження бази даних "Літопис книг" за 2016 г. з використанням бібліометричного методу аналізу згідно класам Універсальної десяткової класифікації (УДК).

Results of researching of digital database "Book chronicle" (2016) with help of bibliometrical method in obedience to the classes of Universal decimal classification (UDC) are described in the article.

Надійшла до редакції 11 грудня 2017 року